

Arapça'da Sözcük ve Biçimbirim

İsmail GÜLER

Yard. Doç. Dr.

Özet

Eskiden beri sözcük terimi tartışılmış ve bütün dilleri kapsayan bir tanımı yapılamadığı gibi belirli bir dil içinde dahi tanımlanabilmesi sorun oluşturmuştur. Dilbilim sözcüğün açık bir kapsayıcı biçimde tanımlanamaması ve daha küçük anlamlı birimlere bölünebilmesi nedeniyle dil çözümlemesinde daha hassas bir ölçü olan biçimbirimi (morpheme) tercih etmiştir. Biçimbirim daha hassas bir ölçüt olmasına rağmen tanımlanabilirliği tartışmalı olmakla beraber tanınabilirliği daha kolay olduğu için kişisel kullanımda sözcük vazgeçilmez gözükmektedir.

Anahtar kelimeler: Arapça, sözcük, biçimbirim

Abstract

Word and Morpheme in Arabic Language

There has not been an exact definition of the word "word" comprising all languages. The notion "word" has been discussed in Arabic grammar tradition. There is not a definition to this notion in early Arabic grammar books. Only after fourth century of the Hegira it came to the sight attempts for the definition of the word under the influence of the Logic.

In Linguistics the "word" is not used because of its ambiguity instead of it the morpheme "smallest meaningful language unit" is employed. But in everyday use and in native speaker of any natural language the "word" is still not seems to be laid aside easily.

Although the morpheme in linguistic analyses is a more clear criterion but the "word" is still useful in language teaching.

Key Words: Arabic, word, morpheme

SÖZCÜK VE TANIMI

Sözcük geleneksel dilbilgisinde en temel birim, biçimbilgisi (الصرف) ile sözdizimi (النحو) arasında sıkça çizilen ayrımın dayanağı, ayrıca sözlükbilimin de ana birimidir.¹ Martinet, sözcüğü "birbirinden ayrılamayan anlambirimlerin² (مونيم - لفظم) oluşturduğu özerk bir dizim" biçiminde tanımlar ve hem özerk hem de işlevsel anlambirimlerin hepsinin sözcük adı altında toplandığını, ayrılabilirlikleri pek kesin olmasa da sesbilimsel kişiliklerinin iyice belirgin olduğunu³ söyleyerek tanımlamaya çabalar.

Ullmann, sözcüğü "dildeki ve sözdeki anlamlı en küçük birim" olarak tanımladıktan sonra sözcüğün genel geçer bir tanımı olmadığını, her ne kadar tanımak kolay olsa da onu tanımlamanın hayli zor olduğu söyler ve sözcüğü tanımlayanlardan bir kısmının görevi, bir kısmının biçimi bir kısmının da anlamı temel aldıklarını belirtir.⁴

Aynı şekilde Martinet de genel dilbilimde sözcük kavramını çok net olarak tanımlamaya çabalamanın boşuna bir çaba olacağını altını çizer.⁵

Klasik Arapça dilbilgisi kitaplarında da sözcük en temel birim olarak ele alınmıştır. Ancak ilk dönem eserlerinde sözcüğün tanımı verilmemiş, daha çok türleri sayılmıştır. Sözcüğün tanımını vermeye çalışan dilbilgisi çalışmaları sonraki dönemlere aittir.⁶

Tanımlama eğilimi 4. hicri asra kadar olan eserlerde bulunmamaktadır.⁷ Bu çağlardaki eserlerde de sözcüğün kendisi değil daha çok türleri tanımlanmaya çalışılmıştır. Ne Sibeveyh (ö. 180 h.) ne de Müberrid (ö. 285 h.) sözcüğü tanımlamıştır. Sibeveyh sözcüğü tanımlamaktan ziyade örnekleyerek anlatmayı seçmiştir. Karşılık olarak da daha sonra yerleşen (الكلمة) tekilini değil, tür ismi olan (الكلم) sözcüğünü seçmiştir.⁸ Sibeveyh'in kullandığı (الكلم) terimi tür ismi olduğuna göre altında sıraladığı isim, fiil ve harf onun türleri

¹ Lyons, John; Kuramsal Dilbilime Giriş, 178

² Martinet bugün dilcilerin kullandığı biçimbirim (morpheme) yerine anlambirim (moneme) terimini tercih etmiştir. Bkz Berke Vardar, biçimbirim ve anlambirim terimlerinin açıklaması, Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü, 22,45

³ Martinet, Andre; İşlevsel Genel Dilbilim, 134

⁴ Ullmann, Stephen; Devru'l-Kelime fi'l-Luğa, 55

⁵ Martinet, age, 134

⁶ Kureyra, Tefvik; el-Mustalahu'n-Nahvi, 100

⁷ er-Racihi, Abduh; en-Nahvu'l-Arabi, 74

⁸ Sibeveyh, el-Kitab, I/12 (فالکلم: اسم و فعل و حرف جاء لمعنى ليس باسم و لا فعل)

ğuna göre altında sıraladığı isim, fiil ve harf onun türleri (cüz'iyat) olmaktadır.⁹ Daha sonra gelen Müberrid de sözcüğü örnekleyerek anlatmayı seçmiş ancak Sibeveyh'in kullandığı tür ismi yerine (الكلام) sözcüğünü kullanmıştır.¹⁰ Sibeveyh'ten sonra gelenlerin kullandığı (الكلام) terimi ile de söz kastedildiğine göre altında sıralanan isim, fiil ve harf sözü oluşturan parçalar (ecza) olmaktadır.¹¹ Her iki durumda da sözcük tanımlanmamış olarak kalmıştır. Yine İbnu's-Serrac'ın (ö. 316 h.) verdiği bilgi Müberrid'inkine çok yakındır.¹² Görüldüğü gibi bütün bu metinlerde sözcük tanımlanmamış ancak örneklendirilmiştir. Zeccaci'nin (ö. 337 h.) eserlerinde de Sibeveyh'in yolu izlenmiştir.¹³

Sözcüğün tanımlanmaması konusunda bu döneme kadar olan çalışmalar eskilere uymuş olsalar da İbnu's-Serrac'ın ismi tanımlama çabası ile sözcük türlerinin tanımı dilbilgisi kitaplarında yer almaya başlamıştır.¹⁴ Fakat bu eserlerdeki sözcük türleri ile ilgili tanımlar da eleştirilmiştir. Cürcani (ö. 471 h.) ve Batalyevsi (ö. 521 h.) gibi şarihler bunların birer özsel tanım "hadd" değil ilintisel tanım "resm"¹⁵ ve betim "vasf"¹⁶ olduğunu dile getirmişlerdir.

Zemahşeri'den (ö. 538 h.) itibaren sözcüğün tanımlanmaya başladığını görmekteyiz. O, bazı lafız farklılıklarıyla dilbilgisi kitaplarına giren tanımı kitabına almıştır. Buna göre sözcük "uzlaşmış, bağımsız bir anlam gösteren lafızdır."¹⁷ Zemahşeri bu tanımı ile sözcüğün ses, anlam, uzlaşım, bağımsız olma gibi özelliklerini saymıştır.¹⁸ Ancak buna rağmen sözcüğün tanımı üzerinde eskiden beri tam bir anlaşma gerçekleşmemiştir. Zira sözcüğün sesleri, kalıp ve görevi, kök ve türemesi, yazılma ve söylenmesi ile anlamlı olması açılarından üzerinde ittifak edilebilecek bir tanımını yapmak zordur.¹⁹

Eskiler sözcüğün tanımında "lafz" olma özelliğini öne almışlardır ki bu da sözcüğün tanımında sesi temel aldıklarının göstergesidir. Ardından tanımda sözcüğün bağımsız "müfred" olma özelliği yer almaktadır. İfrâd bazı tanımlarda lafzın, bazılarında ise anlamın niteliği olarak ele alınmıştır. Radiyyuddin Esterabadi (ö. 686 h.), müfred

⁹ Kureyra, age, 98-99

¹⁰ el-Müberrid, el-Muktedab, I/3 (الكلام كله: اسم و فعل و حرف جاء لمعنى)

¹¹ Kureyra, age, 99

¹² İbnu's-Serrac, el-Usul fi'n-Nahv, I/36 (الكلام يتألف من ثلاثة أشياء: اسم وفعل وحرف)

¹³ Bk. el-İdah, 41, İbn Usfur, Şerhu'l-Cumel, I/85

¹⁴ Mecdub, Izzuddin; el-Minvalu'n-Nahvi, 214

¹⁵ el-Batalyevsi, İslahu'l-Halel, 25

¹⁶ el-Cürcani, el-Muktesid, I/70

¹⁷ ez-Zemahşeri, el-Mufassal, 15 (الكلمة هي اللفظة الدالة على معنى مفرد بالوضع)

¹⁸ Kasım, Riyad Zeki; Takniyyatu't-Tabiri'l-Arabî, 31

¹⁹ Age, 32-38

de vurgunun yeri farklı olduğu için bu ölçüt ile sözcükleri birbirinden ayırmanın güçlüğü dile getirilmektedir.²⁸

Ses açısından böyle olduğu gibi dilbilgisi açısından da kelimenin bütünlüğü ve bağımsızlığı konusu karmaşıklık arz etmektedir. Ullmann'a göre fiilin aldığı ön ve son ekler onu türün dışına çıkarılmamakta ve ek almış bütün fiiller aynı köke bağlanabilip, aynı sözlükbirim²⁹ (lexeme - مفردة) olarak kabul edilirken isimlerin aldığı ekler onları farklı tasnife sokabilmekte, kök bir isim aldığı eke göre isim, fiil veya mastar olabilmektedir. Bu yüzden de aynı kökten türemiş olsalar bile farklı sözcük olarak kabul edilmektedirler.³⁰

Bağımlı ve biçimsel sözcükler ise dilden dile farklılık gösterirler. Örneğin zamirler İngilizce ve Fransızcada bağımsız, tam birer sözcük iken³¹ aşağıda Temmam Hassan'ın eleştirisinde de görülebileceği gibi Arapçadaki ayrı (munfasıl) zamirler tam olmayan, bağımlı bir niteliktedirler.³²

Görüldüğü gibi sözcüğün tanımı konusu sorunlu olduğundan günümüzde de tam bir tanım getirme arayışları sürmüştür. Arapça için klasik tanımdan farklı bir tanım getirme çabalarının başında İbrahim Enis'inki sayılabilir. Ona göre (قطعت الشجرة بالفأس ليلة أمس) örneğinde (ت) zamiri bağlamdan bağımsız olamamakta, (الشجرة) ise hem bağımsız olabilmekte, hem bir başka bağlamda bulunabilmekte, hem de yerine başka bir sözcük konabilmektedir. Bu şekilde sözcüğe tam bir tanım getirilemese de sınırları çizilebilir.³³ Sözcüğe tanım getirmeye çabayanlardan biri de Temmam Hassan'dır. O sözcüğü daha kapsamlı olarak tanımlamaya çalışmıştır. Hassan'ın eski tanımı yetersiz bularak değişik bir tanım getirmeye çalışmasının temelinde isim, fiil ve harften oluşan sözcük türlerinin dilbilgisinde yetersizliği görüşü yatmaktadır.³⁴ Ona göre, sözcüğün kendi eklediği yeni türleri de kapsayabilecek bir tanımının yapılabilmesi için öncelikli olarak bazı niteliklerinin belirlenmesi gerekir. Hassan bu nitelikleri merfû ve mansûb olarak kullanılan (هم) zamiri ile örneklendirerek açıklar:

- a. Sözcük bağlamdan ayrılabilir, buna göre merfû (هم) zamiri bağlamdan ayrı kullanılabilirken mansûb olan ayrı

²⁸ Age, 61

²⁹ Sözlükbirim biçimbirimlerin bağımsız olup sözlük maddesi oluşturabilenleridir.

³⁰ Age, 62, eserin mütercimi ve Kahire Dil Kurum üyesi Kemal Bişr yazarın bu ayrımını kabul etmeyip ister isim olsun ister fiil türemişlerin hepsinin bağımsız ve farklı birer sözcük olduğunu ileri sürmüştür. Bk. Ay. Dipnot 26.

³¹ Ullmann, age, 65

³² Bunların bağımsız olmadıklarını Kemal Bişr de dile getirmektedir. Bk. Ullmann, age, 65 dipnot 27

³³ Enis, age, 43

³⁴ Hassan, Temmam; el-Luġatu'l-Arabiyye, 87

- kullanılmaz zira, kendisini mansûb yapan kısma gereksinimi vardır.
- b. Bağlamdan koparılabilirdir. (هم أنفوا منهم) cümlesinde merfû zamir cümleden çıkarılabilirken ikinci zamir çıkarılamaz.
 - c. Bağlama eklenebilirdir. (كان المسلمون في القرن التاسع الميلادي هم أصحاب) (أكبر ملك الدنيا خاف العالم في القرن التاسع) (من الميلادي المسلمين أصحاب أكبر ملك في الدنيا) örneğinde araya mansûb bir zamir ekleyemeyiz.
 - d. Bağlamda yeri değiştirilebilirdir. Merfû zamirin yerini değiştirerek (هم السادة الأخير) ve (السادة الأخير هم) denebilirken (منهم السادة) ile (من السادة الأخير هم) cümlelerindeki yer değişiminde anlam farkı vardır.
 - e. Bağlamda yerine başka bir sözcük konabilirdir. (المسلمون) (أخيار؛ بل هم خير أمة أخرجت للناس) cümlesinden (هم) zamirini kaldırıp yerine yine (المسلمون) konabilir. Ancak mansûb ve mecrûr zamir kullanımında bu mümkün değildir. Örneğin (يقع بيت محمد) (بيته) örneğinde (محمد) yerine zamir getirdiğimizde (على شاطئ النيل) olur ki (محمد) bağımsız bir sözcük iken bu zamir artık bağımsız değildir ve tek başına kullanılmaz.
 - f. Yeni bir başlangıç ifade eden ayrıçlardan sonra kullanılabilirdir. Hassan bu niteliği de Arapça'da konum bildiren atıf vavına dayalı bir örnekle açıklamakta ve vavın bu kullanımında önceki sözcüğün bitip yeni bir sözcüğün başladığını gösterdiğini söylemektedir. Buna göre (نحن و هم) cümlesindeki (هم) zamiri bağımsız bir sözcük iken (لنا و لهم) örneğindeki değildir zira (لنا و هم) demek doğru değildir.

Bütün bu açıklamalardan sonra o merfû zamirin bağımsız bir sözcük olduğunu ancak mansûb ve mecrûr zamirin ise böyle olmadığını ileri sürmekte³⁵ ve sözcüğün tanımında bütün sayılan niteliklerin sıralanması ve yeni bir tür dağılımının da buna göre yapılması gerektiğini söyleyip şöyle bir sözcük tanımı yapmaktadır:

"Arapça'da sözcük, cümlede belirli bir görevle kullanılan, sözlük birimlerden birini oluşturan, bağlamdan ayrılması, atılması, eklenmesi, yerinin değiştirilmesi ve yerine başka bir sözcük konması mümkün olan, genellikle üç kök harfli olup ekler alabilen kalıptır."³⁶

Bu durumda Enis ve Hassan'ın yapmış oldukları tanımlarda bitişik zamir gibi bağımsız kullanılamayanlar göz önünde bulundurulduğunda sözcük Ahmed Kaddur'un da ifade ettiği gibi daha çok sözlük maddesi olabilen, bağlamdan ayrı kullanılabilen, Arapçada

³⁵ Hassan, Temmam; Menahic'u'l-Bahs fi'l-Luğa, 228-230

³⁶ Hassan, Mehahic, 232

genellikle üç kök harften oluşan ve belli bir anlamı olan çeşide ad olmaktadır.³⁷ Bu şartları taşımayanlara Kaddur biçimbirim adını verirken selefleri olan Hassan ve Enis herhangi bir şey söylemeyip konuyu yorumsuz bırakmışlardır ki o durumda Arapçada birçok sözcük tanım dışında kalmaktadır.

BİÇİMBİRİM VE TANIMI

Bütün diller için ortak inceleme ölçüleri getirmeye çabalayan günümüz dilbilimi, sözcük teriminin bütün dilleri kapsayıcı olmayışı ve bir dil içinde dahi tam bir tanımının yapılmasının zorluğu gibi nedenlerle,³⁸ yerine başka bir birim getirmeye çabalamaktadır.

Klasik dilbilgisi uzmanları sözcüklerin daha küçük öğelere ayrılması konusuyla çok az ilgilenmiş olmalarına rağmen birçok dilde bu tür öğelerin varlığı açıktır. Örneğin Türkçe gelebilmek sözcüğünün, her birinin özel bir dağılımı bulunan, dört küçük birimi vardır: *gel-e-bil-mek*. Sözcüklerin oluşturabileceği bu türden en küçük dilbilgisel çözümleme birimlerine çoğu zaman *biçimbirim*³⁹ (morpheme / وحدة صرفية - مورفيم) denilmektedir.

Dilbilim ölçüleri içinde sözcükler incelendiğinde kimileri tek anlam içerdikleri halde, kimi sözcüklerde birden çok anlamlı birim bir araya gelmiştir. Örn. *Kitap-lar-ı* (kitap+çoğul+iyelik).Öte yandan *kalem, çocuk, el, bahçe* gibi kendi başına kullanılabilen biçimbirimlere *bağımsız biçimbirim* (free morpheme – مورفيم حر), anlamları olduğu halde tek başına kullanılmayanlara ise *bağımlı biçimbirim* (bound morpheme – مورفيم مقيد) adı verilir. Örn. *-ler, -di, -yor* bağımlı biçimbirimlerdir.⁴⁰

Bu açıdan biçimbirimler şöyle sıralanabilir:

- Bağımsız biçimbirim, tek başına kullanılabilen en küçük dilsel birimdir. Arapçadan buna örnek (جاء) ve (رجل) biçimbirimleridir.⁴¹
- Bağımlı biçimbirim, tek başına kullanılmayan sürekli bir sözcüğün parçası olan biçimbirimdir. Arapçadaki belirlilik takısı ve dişilik ekleri böyledir.⁴²

³⁷ Kaddur, Ahmed; Mebadi'ul-Lisaniyyat, 147

³⁸ Age, 143

³⁹ Lyons, age, 158

⁴⁰ Kocaman, Ahmet ve Osam, Necdet; Uygulamalı Dilbilim – Yabancı Dil Öğretimi Terimleri Sözlüğü, 20

⁴¹ Ba'lbekki, Remzi Munir; Mucemu'l-Mustalahati'l-Luğaviyye, 200

⁴² Age, 75

- Sıfır biçimbirim (zero morpheme / مورفيم صفر), sözcükte biçimsel ve anlamsal farklılık oluşturmayandır. Arapçada (جريح) sözcüğünün dişilik göstermesi buna örnektir.⁴³

Biçimbirimler bir ses ve heceden veya birden fazla ses ve heceden oluşabilir. Bu açıdan Arapçanın hareketleri birer sestem oluşan biçimbirimlerdir. Ayrıca bağımlı biçimbirimler bir gövdeye ek olarak geldiklerinde önek (prefix - سابقة), içek (infix - داخلية), son ek (suffix - لاحقة) veya hem ön, hem son ek (circumfix - المتقطع) olarak gelebilir. Bu üçüncü türden biçimbirimlere süreksiz biçimbirim adı verilmektedir.⁴⁴ Diller bu ekleri alma konusunda farklılık gösterebilmektedirler.

ARAPÇA VE BİÇİMBİRİM

Sözcüklerin bölünmesinden biçimbirimlerin ortaya çıktığını gördük. Ancak Lyons'un da değindiği gibi sözcüklerin bölünebilirliği ve daha küçük parçalara ayrılıp ayrılamaması bir derece sorundur.⁴⁵ Diller; yalınlayan (isolating / عازلة), bağlantılı (agglutinating / التصاقية) ve bükümlü (flexional / تصريفية) biçiminde yapısal olarak alındığında sözcüklerin bölünebilirliği bu dillere göre değişiklik arz etmektedir. Yapısal açıdan dillerin bu üç türden birinden sayılması o dilin o türe kesinlikle uyacağı anlamına da gelmemektedir.⁴⁶ Bağlantılı dillere tipik örnek olarak Türkçe verilmektedir.⁴⁷ Arapçanın ise bükümlü olma özelliği ağır basarken, bağlantılı dil özellikleri de gözlemlenebilmektedir.

Bağlantılı olan Türkçe biçimbirimleri çizgisel olarak köke eklerken, bükümlü olan Arapça biçimbirimleri bazen sözcüğe eklemekte bazen de sözcüğün biçimini değiştirmektedir:

Türkçe	Ev	Evim	Evler	Evlerim
Arapça	منزل	منزلي	منازل	منازلي

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi bükümlü dillerden sayılan Arapça biçimbirimlerin dizilişinde yukarıda iyelik takısının sözcüğün sonuna eklenmesi örneğinde düz bir sıra izlediği gibi bazen de kırık (mukesser) çoğul örneğinde onları kaynaştırarak (إدماج) sözcüğü

⁴³ Age, 543

⁴⁴ Fromkin, Victoria ve Rodman, Robert; An Introduction to Language, 71

⁴⁵ Lyons, age, 168

⁴⁶ Age, 176

⁴⁷ Age, 173

oluşturabilmektedir.⁴⁸ Arapça⁴⁹ ve İngilizcede⁵⁰ özellikle kuralsız çoğullarda bu kaynaşıklık açıkça görülmektedir.

KULLANIM AÇISINDAN SÖZCÜK VE BİÇİMBİRİM

Parçalanabildiği ve dillerin çoğunu içerebilecek bir tanımlama yapılamadığı için sözcükten vazgeçip, yerine en küçük birim olarak biçimbirimi kabul eden dilbilimciler sözcük birimini tamamen gözden çıkarmış değildirler. Lyons sözcüğü sıralamada biçimbirim ile cümle arasına yerleştirerek bir kategori olarak kullanılabilirliğini tespit etmiştir.⁵¹ Özellikle dil öğretmenleri ve dilbilimciler açısından biçimbirim pek kullanışlı gözükmemektedir. Zira Arapça “البلبلان” sözcüğü her ne kadar gövde dışında belirlilik eki olan “ل” ile ikillik ve merfuluk eki olan “ن” biçimbirimlerine ayrılabilse de bunlar bağımsız olarak kullanılmadığı için öğretimde ayrılıp gösterilmesi zordur.⁵² Bir başka açıdan da tanımlamada biçimbirim sözcüğe göre daha kolaylık sağlarken uygulamada zorluk çıkarabilmektedir. Biçimbirim bir bütün olarak bir arada olduğunda uygulama açısından bir sorun oluşturmazken parçalı (circumfix) biçimbirimler sorunlu gözükmektedir.

Dil çalışmalarında sözcükten vazgeçilememesinin bir nedeni de doğal konuşucuların sözcüğü rahatça tanımlarını sağlayan sezgisel bilgilerinin göz ardı edilememesidir. Sözcüğün net olarak tanımlanması zor olsa da insanlar onu kolayca tanıyabilir çünkü insanlar birbirlerini sözcüklerle çağırırken, herkes teker teker sözcüklerden oluşan adlar almakta, dillerin yazı sistemlerinde de sözcüğün kolayca tanınmasını sağlayacak düzenlemeler bulunmaktadır ki yazıda aralarında boşluk bırakmak buna bir örnektir. Ayrıca Arapçanın sözcüklerini oluşturan seslerin bir sözcük içinde bitişik yazılması sözcükler arasında ayrı yazılması da o dile özgü başka bir ayrıştırıcı özelliktir.⁵³

SONUÇ

Genel geçer bir tanım bulmanın zorluğu ve daha küçük anlamlı parçalara ayrılabilir oluşu nedeniyle dilbilim çalışmalarında sözcük yerine biçimbirimin kullanılması tercih edilmiştir. Ancak doğal dil kullanıcılarının kolayca tanımları ve sezgisel olarak bilebilmeleri uygulamada sözcüğün vazgeçilmez olduğunu göstermiştir. Tanım-

⁴⁸ Harekat, Mustafa; el-Lisaniyyatu'l-Amme ve Kadaya'l-Arabiyye, 58

⁴⁹ Age, 60

⁵⁰ Lynos, age, 168

⁵¹ Age, 158

⁵² Harekat, age, 48

⁵³ Uzun, N. Engin, Dilbilgisinin Temel Kavramları, 46-47

lanması sözcüğe göre daha kolay olan biçimbirimin değişik yapıdaki dillerin sözcüklerinde ayrıştırılması tanımlanması kadar kolay olmamaktadır. Sözcüğü meydana getiren biçimbirimler bazen çizgisel oluşları nedeniyle kolayca ayrıştırılabilirken kaynaşmış yapılarda ayrıştırma işlemi zor hatta bazen imkânsız olmaktadır.

KAYNAKLAR

- Ba'lbekki, Remzi Munir; Mucemu'l-Mustalahati'l-Luğaviyye, Beyrut 1990.
- el-Batalyevsi; Islahu'l-Halel'il-Vakı fi'l-Cumel, Beyrut 2003.
- el-Cürcani, Abdulkahir; el-Muktesid fi Şerhi'l-İdah I-II, Irak 1982.
- Dixon, R. M. W. ve Aikhenwald, Alexandra; Word: A Typological Framework, Cambridge 2002.
- Enis, İbrahim; Delaletu'l-Elfaz, Kahire 1997.
- el-Esterabadi; Radiyyuddin, Şerhu'l-Kafiye I-V, Beyrut 1998.
- Fromkin, Victoria ve Rodman, Robert; An Introduction to Language, Amerika 1998.
- Harekat, Mustafa; el-Lisaniyyatu'l-Amme ve Kadaya'l-Arabiyye, Kahire 1998.
- Hassan, Temmam; el-Luğatu'l-Arabiyye Ma'naha ve Mebnaha, ed-Daru'l-Beyda ts.
- Menahicu'l-Bahs fi'l-Luğa, Kahire 1990.
- İbn Uşfur; Şerhu'l-Cümel I-II, Beyrut 1999.
- İbnu's-Serrac; el-Uşul fi'n-Nahv I-III, Beyrut 1999.
- Kaddur, Ahmed; Mebadi'ul-Lisaniyyat, Dimaşk 1999.
- Kasım, Riyad Zeki; Takniyyatu't-Tabiri'l-Arabi, Beyrut 2002.
- Kocaman, Ahmet ve Osam, Necdet; Uygulamalı Dilbilim – Yabancı Dil Öğretimi Terimleri Sözlüğü, Ankara 2000.
- Kureyra, Tefik; el-Mustalahu'n-Nahvi ve Tefkiru'n-Nuhati'l-Arab, Tunus 2003.
- Lyons, John; Kuramsal Dilbilime Giriş, Ankara 1983.
- Martinet, Andre; İşlevsel Genel Dilbilim, İst. 1998.
- Mecdub, İzzuddin; el-Minvalu'n-Nahviyyu'l-Arabi Kırae Lisaniyye Cedide, Tunus 1998.
- el-Mehiri, Abdulkadir; Nazarat fi't-Turasi'l-Lugaviyyi'l-Arabi, Beyrut 1993.
- el-Müberrid; el-Muktedab I-IV, Beyrut ts.
- er-Racihi, Abduh; en-Nahvu'l-Arabi ve'd-Dersu'l-Hadis, Beyrut 1986.
- Sibeveyh; el-Kitab I-V, Kahire 1988.

Ullmann, Stephen; Devru'l-Kelime fi'l-Luġa, Arapçaya Çeviri Kemal Bişr, Kahire 1997.
Uzun, N. Engin; Dilbilgisinin Temel Kavramları, İst. 2004.
ez-Zeccaci; Ebu'l-Kasım; el-İdah fi İleli'n-Nahv, Beyrut 1986.
ez-Zemahşeri, Mahmud b. Ömer, el-Mufassal, Beyrut 1990.